

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

Esimerkkinä henkilöt, joilla ei ole ammatillista koulutusta, voivat saada työmarkkinatukea vasta 21 viikon odotusajan jälkeen, mikäli heidän työssäoloehtonsa ei täyty. TE-toimiston työvoimapolitiittisen lausunnon viivästyessä voi asiakas saada työmarkkinatukea 21 viikon odotusaikana, jolloin maksettu työmarkkinatuki peritään takaisin. Asiakkaiden voi olla vaikea ymmärtää takaisinperintää ja takaisinperinnän aiheuttamaa selvitystyötä. Myös siirtyminen etuudelta toiselle ja palvelusta toiseen voi aiheuttaa viiveitä etuuksien maksatuksessa ja haasteita asiakkaille. Tämä näkyy TYPissä asiakkaiden harkinnanvaraisen toimeentulotuen tarpeina.

Haasteet toimeentulossa ja sen jatkuvuuden turvaamisessa syövät asiakkaiden motivaatiota osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin. Sama näkyy myös siirtymissä kuntoutusrahalta palkkatyöhön silloin, kun asiakas on epävarma omasta työssä selviytymisestään.

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

-

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

-

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Tieto asiakkaan eläkehakemusta, kuntoutustukea, sairauspäivärahaa koskevista päätöksistä ja niiden perusteluista tarpeen esimerkiksi TE-palveluita koskevien päätösten tekemistä varten. Nykyisin

tiedon saaminen voi olla sen varassa, että työntekijä saa tiedon asiakkaalta tai soittaa Kelan valtakunnalliselle viranomaislinjalle, jonne yhteydenotto vie usein paljon aikaa ja on muiden työtehtävien ohessa lähes mahdotonta. Tämä aiheuttaa asiakkaan asioiden etenemisessä turhaa viivettä.

Tarvitaan tietojen jakamista vähintään terveydenhuollon eri toimintayksiköiden välillä. Työ- ja toimintakyvyn selvityksessä asiakkaalle tulisi tehdä monialainen työ- ja toimintakyvyn arviointi ja yhteinen suunnitelma, joka on eri toimijoiden ja asiakkaan saatavissa.

Kirjausten ajantasaisuuteen eri palveluissa ja siihen, että kirjaukset (asiakkaalle tehdyt tutkimukset ja todetut asiat asiakkaan tilanteesta) on tehty, on tarpeen kiinnittää huomiota. Ilman ajantasaisia kirjauksia ja tiedon jakamista lain sallimissa puitteissa, ei kokonaiskuvaa asiakkaan tilanteesta muodostu. Myös asiakkaan työttömyyden pitkittymisen/työkyvyttömyyden juurisyy voi jäädä tällöin tunnistamatta tai sen tunnistamisessa voi olla vuosien viive.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7) 3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

Työkyvyttömyyden/olemassa olevan työkyvyn käsitettä on tarpeen selkiyttää. Se on myös tehtäväkohtainen. Tämä tulee näkyviin mm. tilanteissa, joissa henkilön sairauspäivärahapäivät ovat tulleet täyteen, mutta hän ei saa eläkettä. Hän joutuu hakeutumaan työttömäksi työnhakijaksi, vaikkei kykene tekemään työtä tai osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin.

TYPin asiakkaissa on monia, jotka on todettu terveydenhuollossa (monialaisessa työkyvyn selvityksessä) työkyvyttömiksi, mutta eläkevakuutuslaitoksessa ei. Sama asiakas on voinut hakea eläkettä lukemattomia kertoja, mutta asia ei ole edennyt.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Lainsäädännön tulisi mahdollistaa palvelujen ja työn yhteensovittaminen ja se, että lyhyetkin työsuhteet olisivat kannattavia. Esimerkiksi opinnollistamisen mahdollisuuksia kuntouttavan työtoiminnan aikana tulee vahvistaa ilman etuusristiriitoja ja ristiriitoja palveluiden järjestämisessä.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja veloitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Työttömille, joilla on työ- ja toimintakyvyn haasteita ja jotka ovat asiakkaina työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa, tehdään monialainen palvelutarpeen arviointi. Työ- ja toimintakyvyn selvittämiseen tulisi kytkeä aina myös toiminnallinen, esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan tai työkokeilun yhteydessä toteutettava arviointijakso.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)
4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Työkyvyttömät, jotka ovat työmarkkinatuella, ovat väärällä etuudella. Kuntien vastuu työmarkkinatuesta kasvaa TE2024 uudistuksen myötä, mutta niillä ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa työhön kykenemättömien tilanteeseen työllistymistä edistävien palvelujen avulla.

Työhön kuntoutettavien (esim. työkyvyn selvittäminen, kuntouttava työtoiminta) osalta työmarkkinatuen uuden rahoitusmallin kannustavuus puuttuu, mikäli henkilöt ovat työmarkkinatuella myös TE2024 uudistuksen jälkeen. Työmarkkinatuki ei ole tuolloin työhön kuntoutumisen vaiheessa oikea-aikainen etuus.

Asiakkaat, jotka eivät kykene sitoutumaan työllistymistä edistäviin palveluihin, vaan tarvitsevat ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita (esim. mielenterveys- ja päihdepalveluja), eivät ole työmarkkinatuella ollessaan oikealla etuudella.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)
5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

TYPin asiakkaat ovat jatkuvassa oppimisessa aliedustettu ryhmä. Monilta puuttuu perusasteen jälkeinen koulutus kokonaan tai heillä on toisen asteen koulutus, joka ei ole työllistävä/ jonka mukaiseen työhön he eivät enää kykene. Usein heillä on myös aiempia negatiivisia oppimiskokemuksia, jotka nostavat koulutukseen osallistumiskynnystä. He eivät myöskään tule valituiksi esimerkiksi työvoimakoulutuksiin työkyvyn haasteiden vuoksi sekä sen vuoksi, etteivät osaa markkinoida itseään valintatilanteissa. Jatkuvassa oppimisessa aliedustettujen ryhmien opiskelumahdollisuuksia tulisi lisätä esimerkiksi opinnollistamisen kehittämisen kautta. Opintojen ajalta maksettavan etuuden tulee kannustaa opintoihin.

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

-

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

-

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

-

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

-

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Työttömyyden ajalta kertyneestä ja ulosottoon menneestä elatusapuvelasta tulisi voida hakea perimättä jättämistä. Tämä lisäisi työn vastaanottamisen kannustavuutta erityisesti tilanteissa, joissa elatusapuvelka on syntynyt epävakassa elämäntilanteessa

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämiseksi? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

-

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämiseksi?

-

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeen vähentäminen edellyttää monialaista yhteistyötä, jossa ovat mukana paitsi Kela ja hyvinvointialue myös kuntien työllisyyspalvelut. Tulottomuuden perusteella maksettavan toimeentulotuen asiakkaille tulisi tehdä monialainen palvelutarpeen arviointi. Heidän sitouttamistaan kuntoutukseen ja työllistymistä edistäviin palveluihin tulee tehostaa. Palveluita tulee kyetä räätälöimään nykyistä paremmin asiakkaan yksilölliset palvelutarpeet huomioiden.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä on hyväksytty 1.3.2023. Työ- ja toimintakyvyn arviointi tulee tehdä monialaisesti asiakkaan elämäkokonaisuus huomioiden. Hyvinvointialue on yksi TYP-toimija ja on omalta osaltaan mukana asiakkaan monialaisessa palvelutarvearvioinnissa ja palvelujen järjestämisessä asiakkaalle hänen palvelutarpeidensa mukaisesti. Työkykytiimin toimintamallin laajentaminen ja käyttöönotto valtakunnallisesti lisää asiakkaiden tasavertaisuutta asuinpaikasta riippumatta.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessa A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

A) Laissa työllistymisen monialaisesta edistämisestä säädetään monialaisen suunnitelman tekemisestä ja eri toimijoiden välisestä tiedonvaihdosta. Vuoden 2025 alussa voimaan tulevan lakimuutoksen yhteydessä monialaisten palvelujen kohderyhmä laajenee. Työkyvyn arviointi ja kuntoutuspalvelut tulisi liittää nykyistä tiiviimmin osaksi monialaista palvelua. TYP-asiakkaille tehdään aina monialainen työllistymissuunnitelma, jossa sovitaan asiakkaan kuntoutumista ja työllistymistä edistävästä palveluista.

B) TYPissä on käytössä TYPPI-asiakastietojärjestelmä ja lainmukaisilla toimijoilla on lain antama oikeus työllistymisen edistämiseksi välttämättömän tiedon jakamiseen keskenään. Myös jatkossa monialaista verkostoyhteistyötä tekevillä tulee olemaan käytössään järjestelmä, jonka kautta he voivat jakaa työllistymisen edistämiseksi välttämätöntä tietoa keskenään.

C) TYPissä asiakkaalle nimetään aina vastuutyöntekijä

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

-

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27) 10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

-

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30) 11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

-

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Etuus ei voi olla automaatio, jonka saa riippumatta siitä, kuinka henkilö toimii. Etuuksiin täytyy voida liittää myös velvoitteita.

Järjestelmää yhtenäistämällä etuuksia on helpompi hakea ja ylimääräiset odotusajat siirtymävaiheissa jäävät pois.

Järjestelmän yhtenäistämisen etuna on myös se, että ihmiset ovat paremmin oikeilla etuuksilla. Haasteena on ajantasainen tiedonkulku eri toimijoiden välillä.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

-

13. Ehdotusten priorisointi13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

6. Yksinkertaistetaan ja joustavoitetaan työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviä toimeentuloa turvaavia etuuksia mahdollisuuksien mukaan. Varmistetaan, että lainsäädäntö tukee työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä.

20. Selvitetään, miten voitaisiin asettaa etuus- ja palvelujärjestelmien eri toimijoille yhteisiä tavoitteita työ- ja toimintakyvyn sekä työllisyyden ja osallisuuden osalta ja miten tavoitteiden saavuttamista voitaisiin seurata yhteisillä kansallisilla indikaattoreilla.

25. Tarkastellaan sosiaali- ja terveydenhuollon työ- ja toimintakykyä edistävää lainsäädäntökokonaisuutta ja roolia työllisyyden edistämässä suhteessa työ- ja elinkeinopalveluihin. Tarkastelussa kiinnitetään huomiota myös sosiaali- ja terveydenhuollon työllisyyttä edistävien palvelujen keskinäiseen työnjakoon sekä yhteen toimivuuteen työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun kanssa. Lisäksi selvitetään kuntouttavan työtoiminnan eri tuottamisen tapojen laatua ja kustannuksia sekä työtoiminnan roolia suhteessa sosiaaliseen kuntoutukseen ja työ- ja elinkeinopalveluihin sekä näihin liittyviin etuuksiin ja rahoitukseen.

14. Julkisen talouden kestävyys14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

-

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Elämäntilanteen, työ- ja toimintakyvyn tai palvelutarpeen kannalta ”väärällä” etuudella oleminen sekä etuuksien yhteensovittaminen palveluihin ja etuudensaajien osallistumisen lisääminen.

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

-

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

-

Lämsä Anna-Liisa
TYP-johtajien verkosto - Anna-Liisa Lämsä, verkostopäällikkö, Pohjois-
Pohjanmaan TYP